

GENERAL ELŻBIETY ZAWACKIEJ
Muzeum Pomorskie Armii Krajowej
ul. Podgórze 10, 83-100 Toruń
tel. 42 25 12 72; fax 42 25 12 73
e-mail: fapak@wp.pl; www.fapak.org.pl
NIP 456 16 25 127; REGON 14050277
KRS 00000416
82 1090 1505 0000 0000 0000 0000

przebieg

f-100 Toruń

Toruń
J.G. „Sokoł”
ZWX-AK
Harkowski Bolesław
M-274/883 Pom.

**SPIS ZAWARTOŚCI
TECZKI**

Makowski Bolesław.....

TiX-274/883 Pom.....

Tommi Tom Gimn. Sobót
ZWB-AK

- I./1. Relacja k. 4 s. 1-4
- I./2. Dokumenty (sensu stricto) dotyczące relatora —
- I./3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące relatora —
- II. Materiały uzupełniające relację k. 2 s. 1-2
- III./1. Materiały dotyczące rodziny relatora —
- III./2. Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r. —
- III./3. Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945) —
- III./4. Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945 —
- III./5. Inne ... —
- IV. Korespondencja
-
-
-
- V. Nazwiskowe karty informacyjne k. 4
- VI. Fotografie oblat i ikonografii

I/1 Relacja - Makowski Bolesław.

- Relacja Bolesława Makowskiego dot. skutków najazdu hitlerowskiego, Toruń 18 października 1967r., map. ksero

k.4 s.1-4

Makowski Bolesław
Toruń

Związek Bojowników o Wolność i Demokrację
Zarząd Oddziału
w T o r u n i u

Powołując się na apel ZBoWiD -u dorzucam nieco szczegółów dot. skutków najazdu hitlerowskiego.

Od chwili zawładnięcia Torunia przez najeźdźców hitlerowskich tworzyły się na terenie miasta Torunia i powiatu a nie mniej na całym Pomorzu niezliczone podziemne organizacje i grupy, które rozpowszechniały w społeczeństwie polskim ideę czynu zbrojnego.

Istniały samorzutne organizacje ruchu oporu o mniejszym lub szerszym zasięgu ; jedna nie znała drugiej, przestrzegając jak najdalej posuniętą ostrożność. Mimo to udało się hitlerowcom wykryć niektóre komórki organizacyjne, co członkowie ich przepłacili życiem.

Zgłaszali się do mnie w pierwszych dniach okupacji hitlerowskiej w zamiarach konspiracyjnych między innymi kol.kol. : ogniomistrz Stanisław Jaranowski, Herbert Głok, Franciszek Wiśniewski, Stanisław Wysocki, Stefan Dąbrowski, Bogdan Durmowicz, Kazimierz Bagiński, Bolesław Lendzion, Bronisław Aleksandrak, Stanisław Lendzion, Leon Adamski, Maksymilian Zieliński, Weiwer Jan, Jakub Sulecki, Teodor Gumowski, Mieczysław Głowacki, Jan Nowak, Feliks Kistowski i inni - przeważnie nieżyjący - znający mnie z lat 1918 do 1920, kiedy byłem współorganizatorem Tajnej Organizacji Wojskowej Pomorze a następnie dowódcą IV kompanii Straży Ludowej w Toruniu oraz naczelnikiem dawniejszego ogniska kultury fizycznej pod nazwą "Sekół".

Wszelkie jednak zapiski o poczynaniach, zebraniach i złowrogich wystąpieniach hitlerowców zbieranych przez nas, ze względu nakazu przezorności, trzeba było zniszczyć, gdyż kol. Bogdan Durmowicz, ja i inni byliśmy pod inwigilacją /Sicherheitsdienst i Blokleiterów/, a rewizje mieszkań naszych nie należały do rzadkości.

Byłem również eksmitowany z mego mieszkania w roku 1941, przy czym konfidenci gestapowcy Boldt i Strauss /komendant fortu VII-go/ wyrazili się, że powinienem być w pierwszych dniach wojny rozstrzelany. Jeszcze w roku 1944 podczas przesłuchiwania mnie w magistracie zostałem powiadomiony, że czeka mnie stawiennictwo przed gauleiterem Forsterem, do czego jednak nie doszło dzięki zwycięskiemu pochodowi Armii Czerwonej.

Wspominając straconych w haniebny sposób przez ludobójców hitlerowskich - widzimy ich zasługi dla Narodu Polskiego. Nie jesteśmy

w stanie objąć wszystkich, wobec czego czujemy się zobowiązani podać poniżej choćby kilku kolegów z grodu Kopernika zamordowanych przez siepaczy hitlerowskich, jak i niektórych z pośród ocalałych, którym się udało po przeżytych cierpieniach, szczęśliwie powrócić do swej rodziny, aczkolwiek poszarpani na zdrowiu.

Sulecki Jakub, mistrz malarski, wszechstronny działacz społeczny, odznaczony w roku 1924 "Orderem Odrodzenia Polski" - zamordowany został w obozie koncentracyjnym w Stuthofie dnia 19 maja 1941 r.

Makowski Ludwik, mistrz krawiecki, prezes Polskiego Związku Kół Spiewaczych na Pomorzu, przez szereg lat radca miasta Torunia, został przez zbirów hitlerowskich rozstrzelany z początkiem okupacji w Barbarkach pod Toruniem.

Durmowicz Bronisław, lekarz dentysta, społecznik, został zamordowany w obozie koncentracyjnym w Oranienburgu dnia 22 maja 1940r.

Tarnowski Kazimierz, doktor med. został zamordowany w obozie koncentracyjnym w Sztuthofie dnia 21 maja 1941r.

Ułaszewski Feliks, technik dentysta, zamordowany w obozie koncentracyjnym w Sztuthofie dnia 22 maja 1941r.

Dr. Ossowski, adwokat w Toruniu, zamordowany w roku 1941. w obozie koncentracyjnym w Sztuthofie.

Kpt. Józefowicz, komendant Przysposobienia Wojsk. i Wych. Fizyczn. na miasto Toruń, zamordowany w obozie koncentracyjnym w Dachau.

Pasternacki Antoni, podoficer zawodowy w Toruniu, rozstrzelany w początkach okupacji w Barbarkach pod Toruniem.

Wienczek Franciszek, mistrz introligaterski, radny miasta Torunia rozstrzelany wraz ze swymi trzema synami w początkach okupacji w Barbarkach pod Toruniem.

Wienczek Jan, właściciel sklepu artykułów sportowych, zamordowany w forcie VII-mym w Poznaniu.

Nowak Jan, mistrz stolarski, zamordowany krótko przed oswobodzeniem Torunia.

Lendzion Bolesław, dokornent Urzędu Wojewódzkiego w Toruniu, zamordowany w obozie koncentracyjnym w Sztuthofie.

Aleksandrzak Bronisław, lekarz dentysta, zamordowany w obozie koncentracyjnym w Sztuthofie.

Dr. Magdański Marian, pracownik archiwum miejskiego w Toruniu, zamordowany przez oprawców hitlerowskich.

Chrzanowski Anastazy, pracownik PKP, rozstrzelany w pierwszych dniach okupacji pod Tczewem.

Błaszkiwicz Wiktor, technik budowlany w Toruniu, rozstrzelany z początkiem okupacji w Barbarkach pod Toruniem.

Gniewkowski Stefan, mistrz rzeźnicki, rozstrzelany w początkach okupacji w Barbarkach pod Toruniem.

Wierzchowski Ludwik, mistrz fryzjerski Podgórz-Toruń, radca miasta Podgórza, został rozstrzelany w początkach okupacji w Barbarkach pod Toruniem.

Nowak Jan, sekretarz magistratu w Podgórzu, rozstrzelany na początku okupacji w Barbarkach pod Toruniem.

Dąbrowski Stanisław, pracownik PKP w Podgórzu, rozstrzelany w pierwszych dniach okupacji w Barbarkach pod Toruniem.

Szczeczmański Józef, mistrz rzeźnicki w Podgórzu, rozstrzelany w początkach okupacji w Barbarkach.

Skrzypnik Jan, właściciel Domu Polskiego w Podgórzu, rozstrzelany w początkach okupacji w Barbarkach pod Toruniem.

Czarliński Lech, rolnik rozstrzelany w Zakrzewku pow. Toruń.

Padły również ofiarą barbarzyństwa hitlerowskiego m.in. Pawlikowska Leokadia z domu Kładzińska i Weolpowa Waleria z domu Kładzińska.

W grudniu 1940r. zostały w Toruniu przez gestapo uwięzione, a po 14 dniach do katowni w Bydgoszczy wywiezione, gdzie ich w nieludzki sposób maltretowano a następnie przetransportowano do obozu koncentracyjnego w Ravensbrück, w którym przebywały do końca wojny. Po długiej ciężkiej chorobie powoli wracały do względnego zdrowia, nie mogąc zapomnieć przeżytą gehennę obozową, której skutki dziś jeszcze poważnie odczuwają.

Zostali również aresztowani w październiku 1939r. i umieszczeni w forcie VII-mym w Toruniu - gdzie funkcje komendanta pełnił gestapowiec Strauss, stolarz w Toruniu - następujący koledzy: Kładziński Bronisław, Sulecki Mieczysław, Lendzion Stanisław, Durmowicz Bogdan, Jędrzejewski Jan, i inni, którzy po kilku miesięcznym pobycie w forcie zostali zwolnieni, lecz następnie przez cały okres okupacji inwigilowani przez gestapo. Z ostatnio wymienionych kol. Sulecki Mieczysław z fortu VII-go wysłany został do obozu koncentracyjnego w Sztuthowie, gdzie przebywał pół roku.

W początkach maja 1941r. z powodu pożaru młynów toruńskich, aresztowano następujących redaków mi znanych: Sulecki Jakub, Lendzion Bolesław, Maćkowiak Wacław, Dr. Tarnowski Kazimierz, Aleksandrzak Bronisław, Zieliński Maksymilian, Strycharczyk i Adamski Leon, który jako jedyny z żyjących - podaje wspomnienia z przeżytej gehenny jak następuje: "Aresztowanych, po spisaniu personalii w Komendzie Gestapo przy ul. Kę. Kujeta wywiezione w dzień następny krytym samochodem ciężarowym do obozu koncentracyjnego w Sztuthowie. Po przybyciu do obozu, na rozkaz "herraus" musieliśmy wyskakiwać i przebiec pomiędzy dwoma rzędami oprawców z których każdy uzbrojony był w potężny byko-

wiec, którym okładali biegnących. Następnie otworzono nam drzwi jednoosobowej celi, gdzie nas 13-tu umieszczono. Kilku mogło siadać na pryczy, reszta musiała stać pod ścianą do rana. Nie było możliwości klęknąć lub usiąść na podłodze. Rano wypuszczone nas na podwórze gdzie musieliśmy stać na "baczność" do czasu zjawienia się SS-manów, poczym zaprowadzono nas pod barak. Wywołano każdego po nazwisku. Następnie każdy musiał położyć się na specjalny ustawiony do bicia koziół i liczyć razy, które otrzymywał kolejno, co nie był w stanie wykonać spowodu ogromnego, bo z gardła wydobywał się tylko zwierzęcy ryk. Gdy Suleckiego Jakuba bito, zasłaniał się ręką i ramieniem, które mu złamano w dwóch miejscach. Dr. Tarnowskiemu przetrącono kręgosłup. Po tych katuszach każdy otrzymywał numer obozowy. Ja - Leon Adamski - otrzymałem numer 10.865. Następnie zaprowadzono nas do łaźni gdzie otrzymaliśmy zimny prysznic natrysk, poczym dane nam obozowe drelichy i wypędzono do pracy. Musieliśmy ciągnąć przyczepę samochodową i wozic ziemię z lasu pod warzywnik."

Wieczorem po pracy kol. Adamski Leon zaprowadził swego towarzysza skazańca Jakuba Suleckiego do izby chorych, gdzie nałożono mu opatrunek. W dniu następnym Sulecki nie mógł się już ubrać; pomocnym mu był przytym kol. Adamski. Ponieważ Sulecki Jakub stał się niezdolnym do pracy został publicznie wobec załogi obozowej powieszony jako 80-letni starzec.

Następnie opis powstania obozowego Tomasza Paprawki i przerw obozowej

całosci relacji podpisanas następnego

"Oprowadzał Bolesław Makowski, uwięziony emigracyjny

11. Materiały uzupełniające relacje -
- Makowski Bolesław:

1. Bogucki Andrzej, „Dłr Bolesław Makowski”,
Sokół Pomorski, 1/2 1994, kserokop. oryg. k. 1 s. 1
2. Bogucki A., program „Makowski Bolesław”,
[4:] Słou. biograf. kserop. pomorskiej 1939-1945,
Toruń 1996, 2. 2, s. 121-122, kserokop. k. 1 s. 2

W konspiracji ruchu oporu w Toruniu. Gromadził wokół siebie wielu patriotów pomorskich.

Bibliografia:

A. Bogucki, Bolesław Makowski /1885-1979/ naczelnik Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” na Pomorzu, Bydgoszcz 1988, s.16. Wydawca, Regionalna Pracownia Krajoznawcza ZW PTTK w Bydgoszczy

SEKRETARZ
Dzielnicy Pomorskiej
ZTG „SOKÓŁ” w Polsce

mgr Barbara Jastrzębska-Rutkowska

Dh Bolesław Makowski
1885-1979

Sokół Pomorski 1/2/1995

Urodził się 31 grudnia 1885 roku w Wąbrzeźnie jako syn Szymona i Magdaleny. Należał do najwybitniejszych działaczy narodowych sokoła na Pomorzu. Ukończył kursy wychowania fizycznego prowadzone przez najlepszych polskich sokołów. Pełnił funkcję naczelnika Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Toruniu w latach 1904-1923. Wychowywał młodzież w duchu narodowym walcząc o tożsamość polską z

germanizmem. W latach 1918-1920 był organizatorem i przywódcą polskiej konspiracji - oddziałów straży ludowej i Organizacji Wojskowej Pomorza. Pracował jako nauczyciel wychowania fizycznego. W latach 1923-1930 pełnił funkcję naczelnika Dzielnicy Pomorskiej Związku Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” w Polsce. W latach 1939-1945 był prześladowany przez hitlerowców. Po wojnie aż do śmierci był jednym z głównych przywódców sokołów w Toruniu. W czasach komunistycznych zorganizował i skupił sokołów w Toruniu przy Klubie KKS „Pomorzanin” w „Koło Weteranów Atletyki i Gimnastyki”, które było faktycznym Towarzystwem Sokolim. Został odznaczony m.in. Krzyżem Niepodległości, Odznaką Frontu Pomorskiego, Krzyżem Wojskowej Organizacji Pomorza, Srebrnym Krzyżem Zasługi, Zaszczytną Odznaką Związku Sokółów Polskich w Polsce, Krzyżem Zasługi Legii Honorowej Sokółów Polskich w Ameryce. Zmarł w 1979 roku w Toruniu.

Jest autorem wielu pamiątek dotyczących dziejów sokolstwa na Pomorzu.

(A.B.)
(Andrzej Bogucki)
M

Makowski Bolesław (1885–1979) wybitny działacz Sokolstwa Pomorskiego, współtwórca pierwszych struktur konspiracyjnych Insp. ZWZ–AK Toruń.

Urodzony 31 XII 1885 r. w Wąbrzeźnie; syn Szymona z zawodu siodlarza–tapicera i Magdaleny z d. Zacharek. Uczęszczał do „Szkółki Polskiej” przy kościele św. Jana w Toruniu. Wyuczył się zawodu swojego ojca. Ukończył też kursy wychowania fizycznego prowadzone przez sokolstwo. Pełnił funkcję naczelnika Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Toruniu w latach 1904–1923. W latach 1918–1920 był organizatorem i przywódcą pomorskiej konspiracji — oddziałów Straży Ludowej i Organizacji Wojskowej Pomorza.

W latach 1923–1930 pełnił funkcję naczelnika Dzielnicy Pomorskiej ZTG „Sokół”. Należał do długoletnich i najwybitniejszych działaczy „Sokoła” na Pomorzu. W pierwszych dniach okupacji hitlerowskiej zaczął tworzyć strukturę konspiracyjną. Do współpracy z nim zgłosili się sokoli i harcerze m.in.: Leon Adamski, Bronisław Aleksandrak, Kazimierz Bagiński, Stefan Dąbrowski, Bogdan Durmowicz, Bolesław i Stanisław Lendzionowie, Herbert Głok, Mieczysław Głowacki, Teodor Gumowski, Stanisław Jaranowski, Feliks Kistowski, Jan Nowak, Jakub Sulecki, Jan Weiwer, Franciszek Wiśniewski, Stanisław Wysocki, Maksymilian Zieliński. Od pierwszych dni okupacji Makowski był pod inwigilacją SD (Sicherheitsdienst) i blockleiterów, a rewizje jego mieszkania nie należały do rzadkości. W 1941 r. został eksmitowany z mieszkania. Konfidenti i gestapowcy Boldt i Strauss (komendant fortu VII) uważali, że powinien być rozstrzelany już w pierwszych dniach wojny.

Po wojnie, aż do śmierci był jednym z głównych przywódców sokołów w Toruniu. Wspólnie z sokołem Klemensem Felchnerowskim, byłym żołnierzem ZWZ–AK, skupił sokołów w Toruniu przy Kolejowym Klubie Sportowym „Pomorzanin” i zorganizował „Koło Weteranów Atletyki i Gimnastyki”, które było faktycznym towarzystwem sokolim w kadrowych strukturach konspiracji sokołów pomorskich. Zawodowo pracował jako nauczyciel wychowania fizycznego. Jest autorem pamiętników dotyczących dziejów sokolstwa na Pomorzu. Zmarł w marcu 1979 r., pochowany na cmentarzu Św. Jerzego w Toruniu.

Odnznaczony m.in. Krzyżem Niepodległości, Odznaką Frontu Pomorskiego, Krzyżem Organizacji Wojskowej Pomorza, Srebrnym Krzyżem Zasługi, Odznaką Związku Sokołów Polskich w Polsce, Krzyżem Legii Honorowej Sokołów Polskich w Ameryce, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (po wojnie).

Skor. biograf. konsp. pom. 1939–1945, Toruń
1996, t. 2.

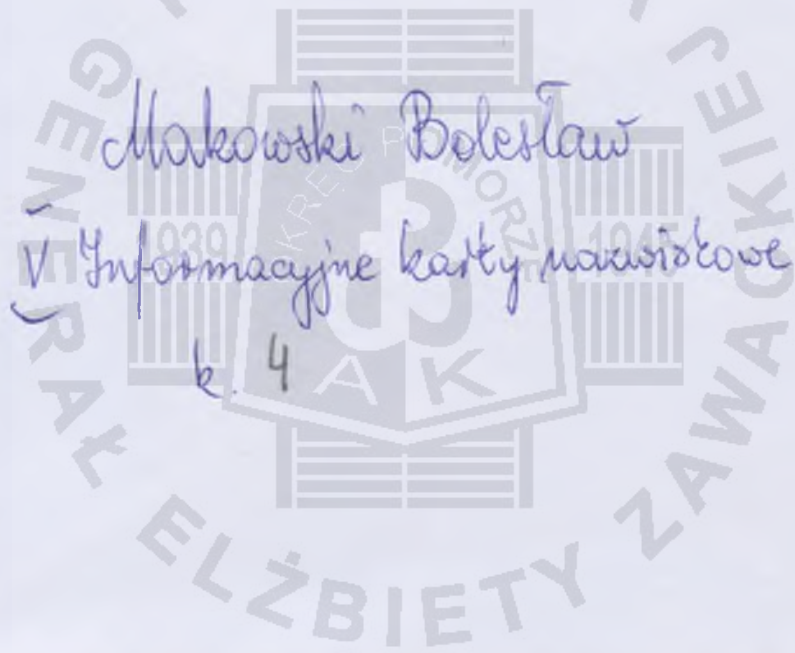
AP AK, T.: Makowski B.; Centrum Informacji Naukowej Sokolstwa Polskiego Bydgoszcz–Fordon, materiały biograficzne i pamiętniki; Bogucki A., *Bolesław Makowski (1885–1979) naczelnik Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Toruniu w latach 1894–1939*, Bydgoszcz 1989; Tenże, *Sokoli na Pomorzu Nadwiślańskim w latach 1939–1988*, Bydgoszcz 1995; Tenże, *Bolesław Makowski, Sokół Pomorski* 1994, nr 1 s. 5; *125 lat Sokolstwa Polskiego 1867–1992*, Warszawa–Inowrocław 1992.

Andrzej Bogucki

T. ul. 274 / 883 Pom.

Torun
Sobót

Makowski Bolesław
V Informacyjne karty naukowe
k. 4 AK

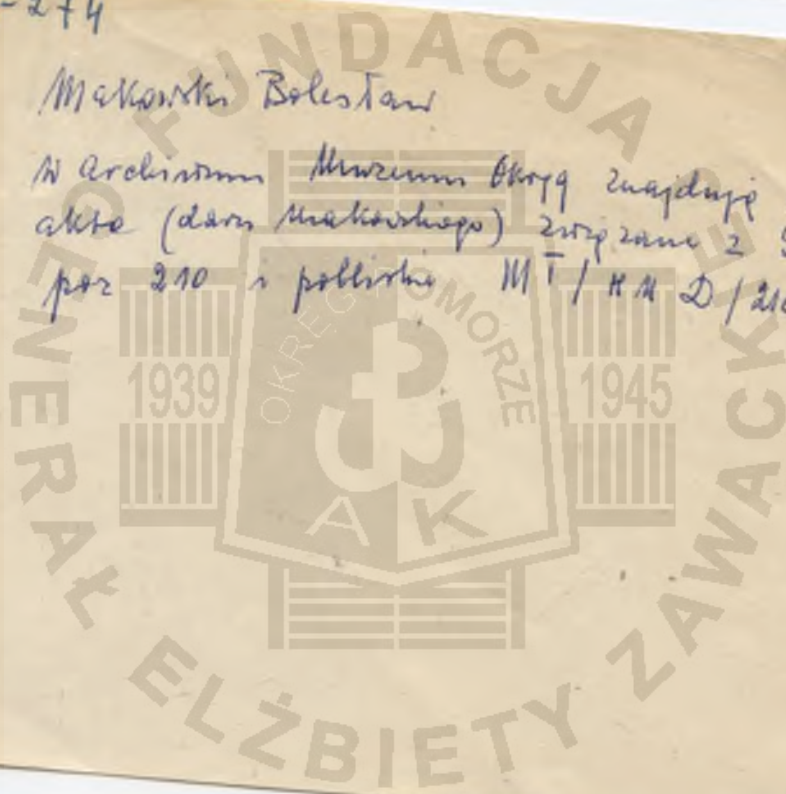

M-274

Makowski Bolesław

Termin
Solis 1

W Archiwum Muzeum Okręgu znajdują się
akta (dawn. Makowskiego) związane z Solisem
por 210 i polskie MI / H.A. D / 210 i polskie

Toreni

Malcowski Polesian

2

kontaktował się w czasie okupacji z A. Pod-
narskim, z którym znał się od 1911 r.
z Tor. gimn. „Słowiański”

rel.: Podnarski Alojzy - M-21 k. 6-7

KP-IV/93

Toruń

3

Makowski Boleśław

Opracował, na opel z BOW.D-u
wspomnienia z wojny

Pozna nazwiskami, brali kon-
kretne informacje

zam: ul. Rejtana 9/3
Toruń.

Inf. w rel. nr MT/HN/D/12 Kw. Okr.
Toruń (Makowski B)

a

MAKOWSKI Bolesław

ZWZ-AK
Tomii
4

Urodz. 31 XII 1882 r. w Wąbrzeźnie.
Byłby działacz Sokolstwa Polowego,
współtwórca pierwszych struktur kasp. Zup.
ZWZ-AK Tomii

Zob. Tomii Biogr. Kasp. Ser. t. 2, s. 121
Fundacja Archiwum Polowickie AK
Tomii, 1996r.

U. Deu/2002

Toruń

M. 274

Sokol - Toruń

+ + Makowski Bolesław

Makowski Bolesław

